

P
R
O
S
T
O
R

Monika Helferová

Pakáž

Přeložila Marta Eich

•

•

•

•

•

•

•

P R
O S T
O R

Monika Helferová

P R
O S T
O R

Monika Helferová

Pakáž

přeložila Marta Eich

Praha, 2022

**P R
O S T
O R**

Knihu finančně podpořily
Ministerstvo kultury České republiky

MINISTERSTVO
KULTURY

a

Bundesministerium für Kunst, Kultur,
öffentlichen Dienst und Sport.

≡ Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

© Monika Helfer 2020

Translation © Marta Eich 2022

Cover picture © Gerhard Richter 2019 (0227)

Czech edition © PROSTOR 2022

ISBN 978-80-7260-520-0

Pro moji pakáž

Tumáš pastelky, namaluj domeček, kousek pod ním potok, studnu, jen nemaluj slunce, vždyť domek je ve stínu! Za ním hora – jako vztyčený kámen. Před domem vzpřímená žena, větší prádlo na šňůru, šňůra je špatně napnutá, uvázaná mezi dvěma třesněmi, jedna stojí napravo od verandy před vchodem, druhá nalevo. Právě teď žena připíná kolíčkem dupačky a kabátek, má tedy děti. Pere často, prádlo dětí, manžela i svoje věci, má jednu obzvlášť hezkou bílou blůzku. Chce, aby její rodina byla čistá jako rodiny ve městě. Často nosí bílé oblečení, vyniknou tak její tmavé vlasy a tmavé oči, stejně i tmavé vlasy a oči mužovy. Lidé dole ve vsi chodí v bílém jen zřídka, někteří ani v neděli. Žena má vážnou tvář, hluboké oči. Ty oči namaluj uhlím! Vlasy jí hladce splývají, jsou černé, s trochou hnědé, protože uhel se zlomil. Nové pastelky nemají lesk, a navíc byly drahé.

Do obrazu pronikne skutečnost, chladná a nemilosrdná, už ani mýdla se nedostává. Rodina je chudá, jen dvě krávy, jedna koza. Děti pět. Muž, jako žena černovlasý, vlasy lesklé jak drahý kov, je pohledný, dvakrát pohlednější než ostatní. Tvář má úzkou, ale bez známky radosti, jak se zdá. Žena, sotva třicetiletá, dobře ví, že se mužům líbí, nezná jediného, u něhož by si nebyla jistá. Když si ji k sobě manžel přitáhne, ucítí její ňadra a břicho, přesně takhle jí to už řekl, zatmí se mu před očima a padne únavou na postel. Ona se narychlo svlékne, ulehne vedle něj a ví, že muž spánek jen předstírá, že nechce selhat. Proto si na sobě nechala tenkou spodní košilku. Aby všechno nebylo hned zjevné. Otevřeným oknem hledí na noční oblohu. Měsíc se schovává za horou. Někdy se jen těsně

mihne, pak se nad hřebenem zableskne třpyt. Jakmile začne plakat jedno z dětí, pozná které, pak se rozpláče druhé a ona zas hned dobře ví, které to je. Vstát se jí však nepodaří, unavená ale není, pomyslí si, jsem jen malátná. Jakého věku se asi dožiju, přemítá.

Děvčátko, dvouleté, stojí u postele, uprostřed noci. To je Margareta. Greta. Celá se třese.

„Mami,“ zašeptá.

Máma ji tiše vybidne: „Pojd!“

Malá k ní zaleze pod peřinu. Otec o tom nesmí vědět. Dívenka si nelehne mezi rodiče, tulí se na kraji slamníku. Matka ji musí držet, aby se neskulila a nespadla na podlahu, postel je vysoká.

Ta malá je moje matka, Margareta, plaché děvče. Kdykoli potkala svého otce, hned se přikrčila a natahovala se po matčině sukni. Otec byl laskavý k ostatním čtyřem dětem, ano, to vcelku byl, a laskavý bude i k dalším dvěma, které se teprve narodí. Jen Margaretou opovrhoval, děvčátkem, které jednou bude mou matkou, protože měl za to, že není jeho dítě. Nepociťoval vůči ní žádnou zlost, žádný hněv, ale opovrhoval jí, hnusila se mu, jako by celý život byla cítit vetřelcem. Nikdy ji nebil. Ostatní děti občas. Gretu nikdy. Nechtěl se jí dotknout ani při výprasku. Dělal, jako by neexistovala. Až do své smrti s ní nepromluvil jediné slovo. A ona si ani nebyla vědoma, že by se na ni kdy podíval. To mi matka vyprávěla, když mi bylo teprve osm. Můj dědeček nechtěl mít s tím plachým děckem nic společného. Pro babičku to byl důvod laskat

ji více než ostatní děti a taky ji měla víc než ostatní ráda. Moje krásná babička se jmenovala Maria a všichni mužští by si ji bývali předcházeli, kdyby se všichni do jednoho nebáli jejího manžela.

Ale to předbímám. Tento příběh totiž začíná v době, kdy moje matka ještě nebyla na světě. Tento příběh začíná v době, kdy ještě ani nebyla počata. Začíná jednoho odpoledne, když Maria opět věšela prádlo. Byl začátek září roku 1914 a ona dole na cestě zahlédla pošťáka. Viděla ho už z dálky.

Ze dvora byl pěkný výhled do údolí až na kostelní věž, která se tyčila nad lipami. Pošťák tlačil kolo, protože cesta k domku byla příkrá a za odbočkou už jen vysypaná hrubým šterkem. Muž byl vyčerpaný, chtěl, aby mu říkali adjunkt, poštovní adjunkt, tak znělo úřední označení jeho profese, měl na sobě uniformu s lesklými knoflíky, potil se, povolil si kravatu, rozepnul límec. Sňal čepici, jen krátce, aby pozdravil a trochu se provětral. Maria o krok ustoupila, když jí podával dopis. Bylo to modré psaní s volným lístkem na přední straně, který bylo třeba odtrhnout. Tento útržek se musel podepsat a vrátit zpět odesílateli. Odesílatelem byl stát, který chtěl mít v rukou důkaz. Adjunkt věděl, že Maria ví, že se mu líbí, a nejen to. Věděl také, že je jí lhostejný. Nebyl ani způsobilý tak pohledný jako Josef, její věčně zakaboněný manžel, tedy pokud se hezký vzhled dá vůbec krátit nebo násobit.

Adjunktovi se nelíbilo, jaké řeči vedou mužští ve vsi o Josefovi a Marii. Děti prý nejsou důkazem ničeho,

každopádně ne toho, jestli to člověk dělá dobře, nebo jestli to jen dělá, ani čtyři děti prý vůbec o ničem nevypovídají. Žena může mít děti i tehdy, když jí manžel není po chuti, taková je holt příroda a příroda nemá s láskou nic společného, a že se někdo náhodou jmenuje Josef a Maria, neznamená už vůbec nic, spíš naopak. To by se chlapům hodilo. Pak by snad, jak doufali, mohli mít u krásné Marie sami šanci. Skoro nikdy nebylo manžele vidět, jak jdou do vsi spolu, z čehož druzí znova vyvozovali závěry a považovali to za další důkaz. A když už je člověk přece jen potká, vůbec prý spolu nevypadají spokojeně, neobracují se k sobě, Josef bývá téměř vždy vážný a Maria většinou také, jako by se právě poškorčili. Mužští však neměli ani zdání. Maria totiž ráda lehávala s Josefem v pevném objetí, měla temperament. A její manžel někdy také. Mezi nimi to zdaleka nebylo tak, že by zhasli, když spolu večer leželi. Zdaleka ne. A když světlo sfoukli, stávalo se, že spolu ještě dlouho rozmlouvali.

Za vsí roznášel adjunkt poštu jen jednou týdně, protože to sem bylo pořádný kus a cesta zdlouhavá. A zřídka byla Maria sama a zřídka byla před domem, často klepal na dveře, a nikdo mu neotevřel. A pro nic za nic se plahočit takovou cestu? Nejmilejší by mu bylo, kdyby lidé, kteří tu na kopci žili roztroušeni, měli dole ve vesnici přátele, alespoň jednoho, kterému důvěřovali a u kterého by mohl dopisy nechat, a oni by si je pak sami vyzvedli. Dopis od státu si však adresát musel převzít osobně. Aspoň se na ni dnes podívám, pomyslel si adjunkt.

Všechno, co k vesnici patřilo, bylo daleko, od kostela

až k nejbzdálenějšímu stavení dobrá hodinka chůze. Šest usedlostí leželo stranou, za nimi se zvedala hora. Ti, kdo žili ve stínu na jejím úpatí, nebyli dole ve vsi s nikým zadobře a spolu zadobře také nebyli. Nebýt zadobře znamenalo nechtít vědět, jak se druhému daří, víc to neznamenal. Žili tam, protože jejich předkové přišli do kraje později než ostatní a půda tam byla nejlevnější, a nejlevnější byla proto, že práce na ní byla lopotná. Až na samém konci nahoře žili Maria a Josef s rodinou. Říkali jim „pakáž“. Tehdy to slovo vlastně ještě znamenalo jen „bagáž“, tedy „náklad“. Josefův otec a dědeček totiž pracovali jako nosiči neboli tréggři, ti, co nikomu nepatřili, co neměli střechu nad hlavou, co chodili od stavení ke stavení a ptali se po práci a v létě nosili sedlákům do stodol obrovské kopy sena. Bylo to nejnižší postavení ze všech, pod úrovní pacholka.

Dopis byl z armády. Povolávací rozkaz. Rakousko vyhlásilo válku Srbsku, Rusko se postavilo na stranu Srbska a německý císař na stranu Rakouska a vyhlásil válku Rusku, načež se Francie připojila k Rusku a vyhlásila válku Německu a Rakousku a Německo vzápětí napadlo Belgii.

Pošťák pořád ještě v ruce svíral modré psaní. V duchu se zasní, že při ní stojí; něco se stane, on bude stát při ní a Maria si pak konečně uvědomí, jaký doopravdy je. Rád by ji osvobodil od muže, představoval si, jak s ním trpí, a představoval si, že on sám je ten, kdo by dokázal projevit mnoho něžného citu, kdyby na to přišlo, a to nejen na krátkou dobu, na jednu noc nebo tak, nýbrž dokud by je smrt nerozdělila. Na tváři neměla ani flíček, na krku také ne. Neviděl jedinou vrásku, ani nahoře mezi očima

směrem k čelu, ani kolem úst, ani od koutku očí ke spánkům. Ruce měla drsné, ale pouze na vnitřní straně. Na hřbetě byly jako pozlacené. Její manžel byl často na cestách. Za kšeftíky. Za jakými, to adjunkt nevěděl a nevěděla to ani Maria. Ve vsi se povídalo, že jde o podivné a nekalé kšefty. Josef měl pověst člověka, který nejde pro ránu daleko. Ale tím se muži jen uklidňovali a sami před sebou tak ospravedlňovali vlastní zbabělost. Že se nikdo z nich dosud neodvážil ucházet se o Marii přímo. Právě proto, že Josef je někdo, kdo nejde pro ránu daleko. Udeřit ho však ještě nikdo neviděl.

Je to dopis z armády, řekl adjunkt a Maria musela přijetí stvrdit podpisem. Do závorky měla připsat „manželka“. Měl s sebou olůvko, to prý se smí. Sám ho olízl.

Maria věděla, že je válka, ale že by měla zasáhnout i je, že by ji mělo být slyšet až do nejzazšího kouta údolí, do stínu při úpatí hory, to ji dosud nenapadlo. Co přesně a dopodrobna v tom tištěném dopise stálo, to už by vylíčit nedokázala, ale souhrnem alespoň tolik: Josef Moosbrugger musel do války.

Starosta se jmenoval Gottlieb Fink a také kšeftařil. Byl to jediný člověk, se kterým Josef mluvil nad rámec toho, co bylo nezbytně nutné. Prohodil s ním víc než pouhé ano, ne, buď zdrav a pak zas ano či ne. Někdy se Josef vydal dolů do vsi a zamířil rovnou k domu starosty, vstoupil dovnitř, aniž by zaklepal nebo zavola, a zdržel se dobrou hodinu. Ti dva však nebyli přátelé. Starosta by byl přítelem Josefa Moosbruggera moc rád. Josef byl jediný, s kým se dalo

mluvit, za první neměl žádné nemoci, za druhé nepáchl jako zvíře a za třetí nebyl žádný hlupák, uměl číst, psát a nadmíru dobře počítat. Dej mu sebetěžší násobilku, jen protočí panenky a už má výsledek. Starosta byl velkorysý. O zisky z kšeftaření se vždy dělil, třebaže na nich Josef pokaždé ani neměl zásluhu. Vždy půl napůl. Josef tak velkorysý nebyl. Ale to mu starosta nezazlíval. Starosta držel krávy, prasata, slepice a pár koz, což chovali všichni, navíc však měl k chalupě přistavěnou dílnu. Byl vyučený puškař. Hlavně zbraní dřív ještě sám soustružil a frézoval a sám vyřezával a brousil pažby, olejoval je a leštil. Časem už pak z jižního Německa jen odebíral jednotlivé součásti a skládal je dohromady. Vyšlo to levněji a výsledek byl lepší. Nakonec tam vyrazil vlastní punc a pravá ručnice od Finka byla na světě. Finkovy ručnice měly stále dobrou pověst, jako by je puškař vyráběl celé sám a ručně. Jednu pušku, dokonce dvouhlavňovou, dal starosta Josefovi. To bylo více než velkorysé. Každý se tomu podívoval. Ges-to, které vypovídalo o všem, ačkoli nikdo přesně nevěděl, o čem vlastně. Stolař by na ni vydělával víc než půl roku. Možná byl Josef skutečně jeho přítel. Jen protože dělal, že žádného přítele nemá zapotřebí, ještě to neznamenovalo, že opravdu žádného zapotřebí neměl.

Když dorazil povolávací rozkaz, Josef přítele potřeboval. Starosta povolán nebyl, odůvodnění znělo, že je nezbytný doma. To byla pravda: Například pro Josefa tu nezbytný byl.

Josef miloval svou ženu. Sám to slovo nikdy nevy-slovil. Takové slovo v jeho nářečí neexistovalo. *Miluji tě* se

v nářečí říct nedalo. Proto mu to slovo ani nikdy nepřišlo na mysl. Maria byla jeho. A on chtěl, aby mu patřila a aby k němu patřila, to první znamenalo lože, to druhé rodinu. Když procházel vesnicí a u studny viděl mužské, jak si hrají s dřevěnými nožíky, které si sami vyřezali, a když viděl, že oni vidí i jeho, četl jim v očích: Ty jsi Mariin muž. Nebyl mezi nimi žádný, který by si ještě nepomyslel, jaké by to s ní bylo. A teď, když Josef dostal povolávací rozkaz, pocítili, že se jim naskytla příležitost. Středně velká příležitost, protože nikdo nevěděl přesně, jak dlouho válka potrvá; i když se z Vídně a Berlína ozývalo, že to brzy skončí, nikdo by na to nesázel.

Josef šel za starostou a povídá: „Mohl bys dohlédnout na Marii, až budu v poli?“

Starosta věděl, co v tomto případě znamená *dohlédnout*. V první řadě tím chce Josef nejspíš říct, pomyslel si, že své ženě nemůže důvěřovat. Může si důvěřovat ona sama? To je otázka! Každé ráno se přece vidí v zrcadle.

U hovoru nikdo jiný nebyl. Diskrétní rozhovor, který nesl žádné svědky. Jak by starosta asi mohl muži mé babičky odpovědět? Odváží se říct: „Máš na mysli, že mám dohlédnout, aby k ní nahoru nikdo nešel, až budeš pryč?“

A Josef? Když řekne: „Ano, to mám na mysli,“ přizná, že své ženě nedůvěřuje.

Josef řekl: „Ano, přišlo by mi vhod, kdybys mohl dohlédnout, aby k ní nahoru nikdo nešel.“

„A proč?“ mohl by pak reagovat starosta. Ale tím by Josefa urazil. To nechce. Dá se očekávat, že by se někdo z mužů ze vsi nebo odjinud mohl na krásné Marii dopustit